Qədim Diyar
May 2026, Cild. 8, Say 5, s. 259–264
Ancient Land
May 2026, Vol. 8, Issue 5, pp. 259–264
DOI: https://doi.org/10.36719/2706-6185/60/259-264

Azərbaycan Respublikasında valyuta tənzimlənməsi siyasətinin qeyri-neft ixracına təsiri

Sübhan Rüstəmov

Xülasə. *Bu məqalədə Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən valyuta tənzimlənməsi siyasətinin qeyri-neft ixracına təsiri kompleks və sistemli şəkildə təhlil olunur. Tədqiqat çərçivəsində valyuta siyasətinin əsas alətləri, o cümlədən məzənnə rejimi, valyuta bazarına dövlət müdaxiləsi, valyuta ehtiyatlarının idarə olunması və makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması mexanizmləri nəzərdən keçirilir. Araşdırma zamanı müəyyən edilmişdir ki, milli valyutanın sabitliyinin qorunması, inflyasiya səviyyəsinin nəzarətdə saxlanılması və valyuta bazarında balansın təmin edilməsi qeyri-neft sektorunun inkişafına və ixrac potensialının genişlənməsinə birbaşa təsir göstərir.*
Məqalədə həmçinin 2020–2025-ci illər üzrə statistik göstəricilər əsasında aparılan müqayisəli təhlil nəticəsində qeyri-neft ixracının dinamikası araşdırılmış, bu dövrdə müşahidə olunan artım meylləri ilə valyuta siyasəti arasında qarşılıqlı əlaqə müəyyən edilmişdir. Aparılan analiz göstərir ki, həyata keçirilən məqsədyönlü valyuta tənzimlənməsi siyasəti ixracın strukturunun diversifikasiyasına, qeyri-neft məhsullarının beynəlxalq bazarlarda rəqabət qabiliyyətinin artmasına və ixrac gəlirlərinin sabitliyinin təmin olunmasına mühüm töhfə vermişdir.
Eyni zamanda tədqiqat çərçivəsində müəyyən edilmişdir ki, valyuta siyasəti təkcə makroiqtisadi sabitlik aləti kimi deyil, həm də ixrac yönümlü iqtisadi inkişaf strategiyasının əsas komponentlərindən biri kimi çıxış edir. Nəticə etibarilə, məqalədə sübut olunur ki, Azərbaycan Respublikasında valyuta tənzimlənməsi siyasəti ilə qeyri-neft ixracının artımı arasında müsbət və qarşılıqlı şərtlənmiş əlaqə mövcuddur və bu siyasətin gələcəkdə daha da təkmilləşdirilməsi iqtisadi diversifikasiyanın dərinləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *valyuta siyasəti, qeyri-neft ixracı, məzənnə, iqtisadi diversifikasiya, Azərbaycan*

Bakı Dövlət Universiteti, magistrant, Bakı, Azərbaycan
E-poçt: subhanrustemov044@gmail.com
Daxil oldu: 1 Noyabr 2025; Qəbul edildi: 18 Mart 2026; Onlayn dərc edilib: 28 May 2026
© Müəllif(lər) 2026. Bu, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Beynəlxalq Lisenziyası (CC BY-NC 4.0) şərtləri altında paylanan açıq girişli məqalədir.

Qədim Diyar 8(5), 2026
Ancient Land 8(5), 2026

The Impact of Currency Regulation Policy in the Republic of Azerbaijan on Non-Oil Exports

Subhan Rustamov

Abstract. *This article analyzes the impact of the currency regulation policy implemented in the Republic of Azerbaijan on non-oil exports in a comprehensive and systematic manner. The study examines the main instruments of currency policy, including the exchange rate regime, state intervention in the foreign exchange market, foreign exchange reserve management, and mechanisms for ensuring macroeconomic stability. During the study, it was determined that maintaining the stability of the national currency, keeping the inflation rate under control, and ensuring balance in the foreign exchange market directly affect the development of the non-oil sector and the expansion of export potential.*

The article also examines the dynamics of non-oil exports as a result of a comparative analysis conducted on the basis of statistical indicators for 2020–2025, and identifies the relationship between the growth trends observed during this period and currency policy. The analysis shows that the targeted currency regulation policy implemented has made a significant contribution to the diversification of the export structure, increasing the competitiveness of non-oil products in international markets, and ensuring the stability of export revenues.

At the same time, the study determined that currency policy acts not only as an instrument of macroeconomic stability, but also as one of the main components of the export-oriented economic development strategy. As a result, the article proves that there is a positive and mutually conditioned relationship between the currency regulation policy and the growth of non-oil exports in the Republic of Azerbaijan, and further improvement of this policy in the future is of great importance in terms of deepening economic diversification.

Keywords: *currency policy, non-oil exports, exchange rate, economic diversification, Azerbaijan*

Baku State University, Master's student, Baku, Azerbaijan
E-mail: kerimov99fizuli@gmail.com
Received: 1 November 2025; Accepted: 18 March 2026; Published online: 28 May 2026
© The Author(s) 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Giriş

Qloballaşma şəraitində beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin dərinləşməsi və dünya bazarlarında rəqabətin güclənməsi ixracın inkişafını ölkələrin iqtisadi sabitliyinin və dayanıqlı inkişafının əsas şərtlərindən birinə çevirmişdir. Müasir iqtisadi sistemdə ixrac yalnız xarici ticarət fəaliyyəti deyil, eyni zamanda milli iqtisadiyyatın strukturunun formalaşmasına, istehsalın səmərəliliyinin artırılmasına və valyuta gəlirlərinin təmin olunmasına xidmət edən mühüm mexanizm kimi çıxış edir (Porter, 2017). Bu baxımdan, ixrac potensialının genişləndirilməsi və onun diversifikasiyası hər bir ölkə üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Xüsusilə enerji resurslarından asılı olan ölkələr üçün qeyri-neft sektorunun inkişafı və ixracın şaxələndirilməsi iqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunmasında və xarici şoklara qarşı dayanıqlığın artırılmasında mühüm rol oynayır. Belə ölkələrdə xammal ixracından asılılığın yüksək olması qiymət dalğalanmalarına qarşı həssaslığı artırır və makroiqtisadi sabitliyi risk altına alır. Bu səbəbdən qeyri-

neft sektorunun inkişaf etdirilməsi və ixracın genişləndirilməsi iqtisadi siyasətin prioritet istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir.

Tədqiqat

Azərbaycan iqtisadiyyatı uzun müddət neft və qaz sektorundan əldə olunan gəlirlər hesabına inkişaf etmişdir. Bu model qısa müddətdə yüksək iqtisadi artımı təmin etsə də, uzunmüddətli perspektivdə iqtisadiyyatın dayanıqlığı baxımından müəyyən risklər yaratmışdır. Son illərdə dövlət tərəfindən həyata keçirilən iqtisadi siyasət çərçivəsində qeyri-neft sektorunun inkişafı, ixracın diversifikasiyası və rəqabət qabiliyyətinin artırılması əsas strateji məqsədlər kimi müəyyən edilmişdir. Bu kontekstdə qəbul olunan dövlət proqramları, institusional islahatlar və ixracın təşviqi mexanizmləri qeyri-neft sektorunun inkişafına yönəlmişdir (International Monetary Fund, 2023).

Bu prosesdə valyuta tənzimlənməsi siyasəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Valyuta məzənnəsi ixrac və idxal balansına birbaşa təsir göstərməklə yanaşı, yerli istehsalçıların beynəlxalq bazarlarda rəqabət qabiliyyətini müəyyən edən əsas amillərdən biridir. Məzənnə səviyyəsinin optimal müəyyən olunması ixracın stimullaşdırılması, xarici ticarət balansının yaxşılaşdırılması və makroiqtisadi sabitliyin qorunması baxımından mühüm rol oynayır.

Amerikalı iqtisadçı Pol Krugman qeyd edir ki, *"valyuta məzənnəsi beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin əsas determinantlarından biridir"* (Krugman, 2018, s. 421). Bu fikir valyuta siyasətinin ixrac yönümlü iqtisadi inkişafda nə qədər mühüm rol oynadığını bir daha təsdiq edir. Eyni zamanda azərbaycanlı iqtisadçı Ş. Əliyev vurğulayır ki, *"Azərbaycan iqtisadiyyatında valyuta siyasəti ixrac yönümlü inkişaf modelinin formalaşmasında mühüm alət kimi çıxış edir"* (Əliyev, 2020, s. 198). Bu yanaşma göstərir ki, milli səviyyədə valyuta siyasəti yalnız makroiqtisadi sabitliyin təmin olunmasına deyil, həm də ixracın strukturunun təkmilləşdirilməsinə və qeyri-neft sektorunun inkişafına xidmət edir.

Beləliklə, qloballaşma şəraitində valyuta tənzimlənməsi siyasətinin qeyri-neft ixracına təsirinin öyrənilməsi həm nəzəri, həm də praktik baxımdan aktualdır və bu istiqamətdə aparılan tədqiqatlar iqtisadi siyasətin daha effektiv formalaşdırılmasına imkan verir.

Valyuta tənzimlənməsi siyasətinin nəzəri əsasları və onun Azərbaycanda qeyri-neft ixracına təsiri

Valyuta tənzimlənməsi siyasəti dövlətin makroiqtisadi sabitliyi qorumaq, inflyasiyanı nəzarətdə saxlamaq və xarici ticarət əlaqələrini tənzimləmək məqsədilə həyata keçirdiyi kompleks tədbirlər sistemidir. Bu siyasət milli valyutanın məzənnəsinin müəyyən edilməsi, valyuta bazarına müdaxilə, valyuta ehtiyatlarının idarə olunması və kapital axınlarının tənzimlənməsi kimi mühüm alətləri özündə birləşdirir.

İqtisadi nəzəriyyəyə görə, valyuta kursunun dəyişməsi ixrac və idxal proseslərinə birbaşa təsir göstərir. Belə ki, C. Sachs və F. Larrain qeyd edir ki, *"valyuta kursunun dəyişməsi ixrac və idxal axınlarına birbaşa təsir edir"* (Sachs və b., 2019, s. 312). Bu baxımdan, valyuta siyasəti beynəlxalq ticarətdə rəqabət qabiliyyətinin formalaşmasında əsas amillərdən biri hesab olunur.

Valyuta siyasətinin əsas alətləri sırasında məzənnə rejimi, valyuta ehtiyatlarının idarə olunması, monetar müdaxilələr və kapital axınlarının tənzimlənməsi xüsusi yer tutur. Azərbaycanlı alim M. Məmmədovun fikrincə, *"sabit və idarə olunan məzənnə siyasəti ixracatçılar üçün riskləri azaldır və investisiya mühitini yaxşılaşdırır"* (Məmmədov, 2021, s. 254). Bu yanaşma valyuta sabitliyinin iqtisadi inkişaf və ixrac potensialı baxımından əhəmiyyətini bir daha təsdiq edir.

Azərbaycan Respublikasında valyuta siyasəti əsasən Azərbaycan Mərkəzi Bankı və Dövlət Neft Fondu tərəfindən həyata keçirilir. 2015-ci il devalvasiyasından sonra ölkədə idarə olunan sabit məzənnə siyasəti formalaşmış və manatın ABŞ dollarına nisbətdə təxminən 1.7 AZN səviyyəsində sabit saxlanılması təmin edilmişdir. Bu siyasətin əsas məqsədləri inflyasiyanın nəzarətdə saxlanılması, valyuta bazarında sabitliyin qorunması və ixracın stimullaşdırılması olmuşdur.

Son illərdə həyata keçirilən bu siyasətin nəticələri qeyri-neft ixracının dinamikasında da öz əksini tapmışdır. 2020–2025-ci illər ərzində qeyri-neft ixracında davamlı artım müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2020-ci ildə 1.7 milyard ABŞ dolları olan qeyri-neft ixracı 2025-ci ildə 3.6 milyard ABŞ dollarını keçmişdir. Bu artım ixracın şaxələndirilməsi və qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində aparılan siyasətin effektivliyini göstərir. (Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu, 2020–2025.)

Cədvəl 1
Azərbaycanın qeyri-neft ixracı (2020–2025-ci illər üzrə)

İl	Qeyri-neft ixracı (mlrd ABŞ dolları)	Artım tempi (%)
2020	1.7	—
2021	2.2	+29
2022	2.9	+31
2023	3.3	+14
2024	3.5	+6
2025	3.6	+7–10

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Diaqram 1
Qeyri-neft ixracının artım dinamikası (2020–2025)

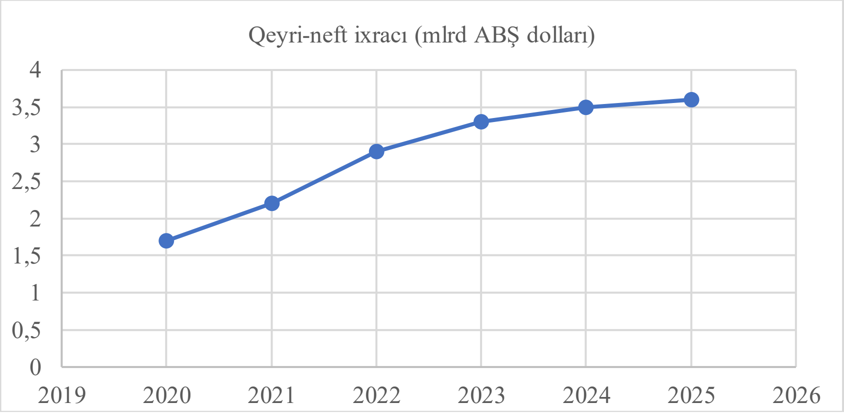

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi

Qeyri-neft ixracının artım trendi onun davamlı və yüksələn xətt üzrə inkişaf etdiyini nümayiş etdirir. Bu isə valyuta siyasəti ilə ixrac arasında müəyyən müsbət əlaqənin mövcud olduğunu göstərir.
Valyuta siyasətinin qeyri-neft ixracına təsiri bir neçə əsas istiqamətdə özünü göstərir. İlk növbədə, milli valyutanın sabitliyi ixrac məhsullarının qiymət sabitliyini təmin edərək onların beynəlxalq bazarlarda rəqabət qabiliyyətini artırır. Pol Krugman qeyd edir ki, *"devalvasiya ixracı artırsa da, sabitlik uzunmüddətli üstünlük yaradır"* (Krugman, 2018, s. 430).

İkinci olaraq, valyuta siyasəti ixrac strukturunun genişlənməsinə təsir göstərir. 2025-ci ildə qeyri-neft ixracında kənd təsərrüfatı məhsullarının, xüsusilə meyvə-tərəvəz məhsullarının payının artması bunu sübut edir. Aqrar sektorun ixracında müşahidə olunan artım qeyri-neft sektorunun inkişafının mühüm göstəricisidir.

Üçüncü mühüm istiqamət investisiya mühitinə təsirlə bağlıdır. Valyuta sabitliyi investorlar üçün riskləri azaldır və qeyri-neft sektoruna investisiya axınını stimullaşdırır. M. Porter qeyd edir ki, *"rəqabət üstünlüyü makroiqtisadi sabitliklə sıx bağlıdır"* (Porter, 2017, s. 112).

Bununla yanaşı, valyuta siyasəti dövlətin ixracın təşviqi siyasəti ilə qarşılıqlı əlaqədə daha effektiv nəticə verir. Azərbaycanda tətbiq olunan subsidiyalar, "Made in Azerbaijan" proqramı və ixrac missiyaları qeyri-neft ixracının artımına əlavə stimul yaradır və valyuta sabitliyi ilə birlikdə sinerji effekti formalaşdırır. (Azərbaycan İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi (AZPROMO), 2024–2025).

Bununla belə, qeyri-neft ixracının inkişafında müəyyən problemlər də mövcuddur. Bunlara ixracın hələ də yüksək dərəcədə neft sektorundan asılı olması, məhsul çeşidinin məhdudluğu və kiçik və orta biznes subyektlərinin ixrac imkanlarının zəifliyi daxildir. Bu amillər valyuta siyasətinin təsir imkanlarını müəyyən qədər məhdudlaşdırır və əlavə islahatların aparılmasını zəruri edir.

Nəticə

Aparılan nəzəri və empirik təhlillər göstərir ki, Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən valyuta tənzimlənməsi siyasəti qeyri-neft ixracının inkişafında və onun davamlı artımının təmin olunmasında mühüm rol oynayır. Valyuta siyasətinin əsas komponentləri olan məzənnə sabitliyi, valyuta bazarına effektiv müdaxilə və ehtiyatların düzgün idarə olunması ölkədə makroiqtisadi sabitliyin qorunmasına və ixrac yönümlü iqtisadi fəaliyyətin stimullaşdırılmasına şərait yaratmışdır. 2020–2025-ci illər üzrə statistik göstəricilərin təhlili göstərir ki, bu dövrdə qeyri-neft ixracı davamlı artım dinamikası nümayiş etdirmişdir. Bu artım bir tərəfdən qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə bağlı həyata keçirilən struktur islahatların, digər tərəfdən isə valyuta siyasətinin sabit və proqnozlaşdırıla bilən xarakter daşımasının nəticəsi kimi qiymətləndirilə bilər (Azərbaycan İqtisadiyyat Nazirliyi – *Qeyri-neft ixracının təşviqi üzrə hesabatlar*, 2020–2025). Xüsusilə milli valyutanın uzun müddət sabit saxlanılması ixracatçılar üçün qiymət risklərini minimuma endirmiş, xarici bazarlarda fəaliyyətin planlaşdırılmasını asanlaşdırmış və məhsulların rəqabət qabiliyyətini artırmışdır.

Aparılan təhlil əsasında müəyyən edilmişdir ki, valyuta sabitliyi qeyri-neft ixracının davamlı artımını təmin edən əsas amillərdən biridir. Sabit məzənnə siyasəti ixracatçı subyektlərə uzunmüddətli müqavilələr bağlamaq, maliyyə risklərini azaltmaq və istehsal həcmini artırmaq imkanı vermişdir. Eyni zamanda, valyuta siyasətinin dövlətin ümumi iqtisadi və ixracın təşviqi siyasəti ilə uzlaşdırılması onun effektivliyini daha da artırmışdır. Subsidiyalar, ixrac təşviqi proqramları və institusional dəstək mexanizmləri valyuta sabitliyi ilə birlikdə tətbiq olunduqda daha güclü nəticələr vermişdir. Bununla yanaşı, aparılan araşdırma göstərir ki, valyuta siyasətinin təsiri təkbaşına kifayət etmir və onun effektivliyi digər iqtisadi amillərlə sıx bağlıdır. Qeyri-neft ixracının daha da artırılması üçün istehsalın texnoloji səviyyəsinin yüksəldilməsi, məhsul çeşidinin genişləndirilməsi və yeni ixrac bazarlarına çıxış imkanlarının artırılması zəruridir.

Nəticə etibarilə, Azərbaycan Respublikasında valyuta tənzimlənməsi siyasəti qeyri-neft ixracının inkişafına müsbət təsir göstərən əsas makroiqtisadi alətlərdən biri kimi çıxış edir. Bu siyasətin gələcəkdə daha da təkmilləşdirilməsi və ixrac yönümlü iqtisadi strategiya ilə daha sıx inteqrasiyası ölkənin iqtisadi diversifikasiyasının dərinləşdirilməsi və dayanıqlı inkişafının təmin olunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan İqtisadiyyat Nazirliyi. (2020–2025). *Qeyri-neft ixracının təşviqi üzrə hesabatlar*.
2. Azərbaycan İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi (AZPROMO). (2024–2025). *İxrac hesabatları*.
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu. (2020–2025). *İllik hesabatlar*.
4. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı. (2020–2025). *Pul siyasəti icmalları və illik hesabatlar*.
5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. (2025). *Azərbaycanın xarici ticarət göstəriciləri (2020–2025)*.
6. Əliyev, Ş. (2020). *Milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi*. İqtisad Universiteti Nəşriyyatı.
7. International Monetary Fund. (2023). *Republic of Azerbaijan: Staff report*.
8. Krugman, P., Obstfeld, M., & Melitz, M. (2018). *International economics: Theory and policy*. Pearson Education.
9. Məmmədov, M. (2021). *Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər*. Elm Nəşriyyatı.
10. Porter, M. (2017). *The competitive advantage of nations*. Free Press.
11. Sachs, J., & Larrain, F. (2019). *Macroeconomics in the global economy*. Pearson.
12. World Bank. (2025). *Azerbaijan economic update*. World Bank Group.